

Romanya'daki Türk-Tatar Toplumunun Matbuat Mirasından: Bora (Viscolul)*

Kamelya Tekne**

Öz

Balkan Yarımadası'ndaki Türk varlığının tarihî alt yapısı kadim bir maziye uzanmaktadır. Bölge İskitler döneminden itibaren Türk kavimlerinin uğrak güzergâhlarından biri olmuştur. Yarımadadaki Türk kültür varlığına dair gerek lisânî gerekse fizikî manada çok sayıdaki yadigâr bu tarihî silsileyi izah eder niteliktedir. Balkan coğrafyası, Anadolu kökenli Türklüğün yanı sıra, Rus yayılmacılığının ve uyguladığı politikaların zorunlu kıldığı göçler sonucunda, özellikle bugünkü Romanya ve Bulgaristan'a yerleşmiş olan Kırım Türk-Tatar toplumunu da barındırmaktadır.

Romanya'daki Türk-Tatar toplumunun basın hayatının bir parçası olan *Bora* (Viscolul) 1938-1939 yıllarında yayımlanmıştır. On iki sayı gibi kısa ömürlü bir yayın hayatına sahip olmakla birlikte, Türklük bilinciyle faaliyet göstermesi noktasında geleceğe bırakılan emanetlerdendir. *Bora* dergisi Dobruca bölgesine bağlı Silistre (Durostor)'de basılmıştır.

Anayurdu dışında başka bir hâkim unsurun siyasî nüfuzu altında yaşamak durumunda kalan Türk-Tatar toplumunun millî şuur bilinciyle *Bora* gibi bir dergiye hayat vermiş olması başlı başına önemi haizdir. Çalışmamızın amacı Balkan coğrafyasında faaliyet göstermiş bu süreli yayının muhtevasını izah ederek bilinir kılmaktır.

Anahtar Kelimeler

Türk-Tatar, Bora, Viscolul, Dobruca, Silistre, Romanya, Türk dünyası.

* Geliş Tarihi: 20 Mart 2020 – Kabul Tarihi: 18 Şubat 2021

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz:

Tekne, Kamelya. "Romanya'daki Türk-Tatar Toplumunun Matbuat Mirasından: Bora (Viscolul)." *bilig*, no. 100, 2022, ss. 99-122.

** Dr. Öğr. Üyesi, Kırklareli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü – Kırklareli / Türkiye
ORCID: 0000-0001-7635-2326
kamelyatekne@klu.edu.tr

*Çiğneyip geçme, dur, düşün burada bir ölü yatmıyor!
Yeşil Yurt'a ışık saçan güneş saklanıp duruyor.
Niyazi deyip geçme, tarih ona gün kesmiyor!
Düşman yüreğini titreten, O bir volkan, bir Bora!*

Çorabatır

Giriş

Balkanlar Türk tarihinin dolayısıyla da Türk kültür ve medeniyetinin ayrılmaz bir parçasıdır. Bölgedeki Türk varlığının oluşum süreci, Osmanlı Türklerinin bölgeye hâkim olmasından çok daha eskilere uzanmaktadır. Türkistan'dan Doğu Avrupa sahasına ilk göç eden ön Türk topluluğunun İskitler (Sakalar) olduğu bilinmektedir (Guboğlu, “Romen Ulusunun Eski Türk” 753). Arkeolojik verilerin de işaret ettiği gibi, Tuna ve Karadeniz bölgesinde, bugünkü Dobruca'da İskit boylarının uzun süre yaşamış olduğunu teyit eden bazı yer adları söz konusudur. Silistre (Durostor)'nin doğusundaki bir bölgenin adı olarak *Sakçi* ya da Transilvanya'nın güney bölgesindeki *Sacida-va* (Saklar Kalesi) (Guboğlu, “Romen Ulusunun Eski Türk” 755, Mahmut 126) gibi adlar bu nevidendir. Hatta İskitlerin çekilmesinin ardından Dobruca, belli bir zaman dilimi için *Scythia Minor* (Küçük İskit İli) tabiri ile anılmıştır (Decei 629). Tarihî kayıtların verdiği bilgiler ışığında Türk kavimlerinin VI. yüzyıldan başlamak suretiyle bu coğrafyayı kalıcı manada yurt tuttuğunu söylemek mümkündür (İnalçık 15). Buradaki Türk kimliğinin köklülüğüne delalet eden Romen diline yerleşmiş yer ve topluluk adları yine bu hususta en sağlam örnekleri teşkil etmektedir. Özellikle çalışmamızın konusu olan Bora dergisinin yayımlandığı Romanya Dobruca coğrafyasındaki *Sucidava* (Sukçi yani Savaşçılar Kalesi), *Căuşani* (Kuşanlar), *Buridava* (Buri yani Kurt Kalesi), *Beşenău / Pecineaga* (Peçenek), *Valea Uzului* (Oğuz Vadisi), *Teleorman* (Deliorman), *Comăneşti* (Kumanlı) gibi adlar bölgenin çeşitli Türk kavimlerinin geçiş yeri olduğunu vurgulayan niteliktedir (Mahmut 126). Hatta Dobruca (Dobrotiç'in ülkesi) adı, XIV. yüzyılın ikinci yarısında bu bölgede beylik kurmuş olan Kıpçak/Kuman asıllı Dobrotiç ve kardeşi Çolpan'ın kurduğu siyasî teşekkülden bir bakiyedir (İnalçık 15, Karpat 483). Balkanlara gelip yerleşen Sarı Saltuk'un önderliğindeki hareket ise bu coğrafyada İslâm dininin benimsenmesi noktasında yeni bir soluk getirmiş olup (İnalçık 16) bugünkü Romanya Dobrucası'na yerleştikten sonra dinî, kültürel ve askerî bağlamda bölgede önemli izler bırakmış bir şahsiyet olarak

kabul görmüştür (Büyükçınar 266). Hatta Sarı Saltuk rivayetlerini, Altın Orda Devleti zamanında Deşt-i Kıpçak'tan Dobruca'ya gelen Müslüman Tatar muhacirlerin ilk defa olarak bölgeye getirdiği bilinmektedir (Togan 1). Osmanlı Devleti'nin Balkanları fethetmesi ile başlayan Türk egemenlik yılları ise, XIX. yüzyılın sonlarına kadar bir bütünlük arz etse de Rusya İmparatorluğu'nun XVIII. yüzyılda önemli bir güç olarak ortaya çıkması, Dobruca bölgesinin tarihî seyrinde etkili olmuştur. Bölgenin Rus tehdidiyle karşı karşıya kalmasının başlangıcı 1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı'dır. Dobruca, 1853-1856 Kırım Savaşı esnasında Rus işgali altında kalmıştır ancak 1850 Paris Antlaşması'nın hükümleri gereğince Ruslar Tuna Nehri kıyısına çekilmişlerdir. Savaş sona ermeden önce ise yüz binlerce Kırım Türkü Dobruca'ya göç etmiştir. Göçmenlerin iskânı için de Mecidiye kasabası kurulmuştur (Karpaz 484). 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı (93 Harbi) sonrasında toplanan Berlin Kongresi (13 Haziran 1878) sonucu imzalanan Berlin Anlaşması ile Balkanların durumu yeniden ele alınmıştır ve yeni millî Balkan devletleri şekillenmiştir. Bu yapı içerisinde Romanya'nın bağımsızlığı tanınarak Besarabya bölgesini Ruslara vermesinin karşılığında, Tulça ve Dobruca'ya sahip olmuştur (Gencer 517). Ancak burada Romanya'ya verilen kısım Dobruca'nın kuzeyidir. Güney Dobruca ise muhtariyetini kazanmış olan Bulgaristan'a bırakılmıştır (Karpaz 484-485, Kiel 205). Böylece Dobruca kati bir şekilde Osmanlı Devleti'nden ayrılmıştır (Decei 639). 1880'de ise Dobruca'da kalan Osmanlı tebaası, çıkarılan bir kanunla Romen vatandaşı kabul edilmiştir (Decei 641). Bulgaristan'ın yenilerek çıktığı II. Balkan Savaşı sonucu imzalanan Bükreş Antlaşması (1913) ile Romanya, Dobruca ve Silistre üzerindeki tarihî haklarını gündeme getirerek Dobruca'nın güneyine de sahip olmuştur (Karpaz 484-485, Kiel 205). Güney Dobruca Romanya'ya ilhak edilince Silistre (Durostor) ve Hacıoğlu-Pazarcık (Kaliakra)'daki Müslümanlar da 1880'de çıkarılan kanun gereği Romen vatandaşı sayılmıştır (Decei 641). 1940 yılına gelindiğinde ise Almanların baskısıyla yapılan Craiova (Craiova) Antlaşması sonucunda Güney Dobruca tekrar Bulgaristan'a terk edilmiştir (Karpaz 484-485, Kiel 205). Nihayetinde asırlar boyunca Türk kavimlerinin hem geçiş noktalarından biri hem de yurt tuttıkları bir bölge olan bugünkü Dobruca, kuzeyi Romanya (Tulça ve Köstence) güneyi Bulgaristan (Silistre ve Hacıoğlu-Pazarcık) topraklarına dâhil olan bir idarî birim statüsü kazanmıştır (Decei 629).

Türkler tüm bu siyasî gelişmelerin sonucu olarak Osmanlı Devleti'nin hâkimiyet sahasından çıkan yeni millî Balkan devletlerinin sınırları içerisinde azınlık statüsünde kalmışlardır. Değişen siyasî tablo, bölgedeki Türk varlığının önemli bir bölümünün göçlerine sebep olsa da geride kalanların millî kimliklerini korumaya yönelik gayreti devam etmiştir. Romanya, içerisinde Müslüman azınlığı barındıran diğer Balkan ülkeleriyle kıyaslandığında müslim-gayri müslim ilişkileri açısından bir parça daha olumlu bir örnek teşkil etmektedir. Dobruca'daki Türkçe yerel gazetelerin Romen idaresine geçtikten sonra çıkmaya başlaması, bu olumlu havayı yansıtan bir özellik olarak görülebilir. Bu tarihten önce ise İstanbul'da basılan birkaç gazetenin ancak bölgeye ulaştığı bilinmektedir (Ülküsal, *Dobruca ve Türkler* 155). Bir başka deyişle bu durum, Romanya sınırları dâhilinde kalan Türklerin millî kimliğin, birliğin ve dayanışmanın korunması adına özellikle matbuat alanında daha faal olma imkânı bulduğunu göstermektedir. Öyle ki Romanya Bilimler Akademisi Kütüphanesi'nde bölgedeki Türk yayıncılık faaliyetine ait olan ve 1897-1940 yılları arasında yayın hayatına kazandırılan yirmi beş gazete ve dergi tespit edilmiştir. Bu yayınlarda kullanılan dil, Osmanlı Türkçesi ve Romence ile 1935'ten sonra Türkiye Türkçesi ve özellikle Dobruca bölgesindeki yayınların edebî kısımlarında Kırım Tatar lehçesidir (Ağuiçenoğlu, "Ak Toprakla Dobruca Arasında" 62). Bu husus konumuzun merkezini teşkil eden Dobruca bölgesinin demografik yapısı itibarıyla Osmanlı Devleti idaresindeki Balkanların geri kalan kısımlarından farklı bir karakter taşıdığına da işaret etmektedir. İçerisinde yoğun olarak Kırım ve Bucak Tatarlarını barındırması yönüyle Osmanlı idaresindeki Balkanların geri kalan kısımlarından ayrı bir özellik taşımıştır (Ağuiçenoğlu, "Ak Toprakla Dobruca Arasında" 62). Bu açıdan değerlendirildiğinde bölge kuzey Türklüğü ile batı Türklüğünün bir arada yaşadığı özellikli bir yapıyı içerisinde barındırmıştır.

Dobruca'da yayımlanan ilk Türkçe gazetenin 1 Eylül 1888-10 Nisan 1894 tarihleri arasında faaliyet gösteren *Dobruca Gazetesi* olduğu ve henüz yönetim açısından oturmamış Romen idaresinin Türkleri kazanmak gayesiyle çıkardığı bilinmektedir. Dobruca'daki Türk-Tatar toplumunu temsil eden yayıncılık faaliyetleriyle ön plana çıkan şahsiyetlerden biri olan Mehmet Ni-yazi Bey'in, "Dobruca Müslüman Matbuatının Bir Tarihçesi" başlıklı yazısında, 1896'da İbrahim Temo tarafından yayımlanan *Hareket* adlı risaleyi, "Dobrucamız namına kaydedilmesi gereken ilk matbuat adıdır." şeklinde

nitelendirdiği dolayısıyla da Dobruca'daki matbuat hayatının başlangıcı olarak kabul ettiği görülmektedir (Ülküsal, *Dobruca ve Türkler* 155-156). Devam eden süreçte Dobruca bölgesindeki Türklere ait, *Sadakat* (20 Mayıs – 15 Eylül 1897), *Şark* (19 Ekim 1896-10 Ocak 1897, Bükreş), *Sada-i Millet* (1898, Bükreş), *Dobruca* (1901, Köstence), *Çolpan* (Aralık 1909, İstanbul), *Tonguç* (1909, İstanbul), *Dobruca Sadası* (1910, Köstence), *Teşvik* (1910-1911, basım yeri İstanbul dağıtım yeri Köstence), *Işık* (1915, Mecidiye kasabasındaki Işık matbaasında basılmış olup Işık matbaası Dobruca'daki ilk Türk basımevidir.), *Mektep ve Aile* (1915, Mecidiye, mecmua), *Dobruca* (17 Aralık 1919-1923), *Hayat* (1921, Dobruca Basımevi, mecmua), *Tan* (1921, Dobruca Basımevi, mecmua), *Romanya* (5 Ağustos 1921, Pazarcık), *Haber* (19 Ağustos 1922, Pazarcık), *Tuna* (Mart 1925, Silistre), *Gümüş Sahil* (Mart 1928, 20 sayı), *Hak Söz* (22 Mayıs 1929-1941, Silistre, Dobruca'daki en uzun ömürlü Türk gazetesi), *Bizim Sözüümüz* (15 Haziran 1929, Pazarcık, 20 sayı), *Emel* mecmuası (1930-1940, Pazarcık), *Türk Birliği* (12 Şubat 1930-1940, Pazarcık), *Yıldırım* (1 Mart 1932-150 sayı, Pazarcık), *Tuna* (1936, Silistre), *Halk* (20 Şubat 1936, 16 sayı, Köstence), *Deli Orman* (20 Temmuz 1937, Silistre), *Çardak* (Kasım 1937, Silistre) ve *Bora* gibi gazete ve dergilerin bölgedeki yayın hayatına yön verdiğini söylemek mümkündür (Ülküsal, *Dobruca ve Türkler* 157-163). Söz konusu süreli yayınlar içerisinde Emel, istikrarlı ve uzun yayın süreci, nüshalarının günümüze kadar ulaşması ve Romanya'dan Türkiye'ye uzanan çizgide günümüze kadar mevcudiyetini sürdürmesi gibi yönleriyle ayırt edici özelliktedir. Emel 1 Ocak 1930 tarihindeki ilk sayısından itibaren Türkçülük ve milliyetçilik idealini benimseyen yayın anlayışına ilave olarak 15 Temmuz 1930 tarihli 14. sayısında *Kırım istiklâl davasının savunucusu ve yayın organı* olduğunu da ilan etmiştir (Ülküsal, *Kırım Yolunda Bir Ömür* 149-152) ve bu prensibini tüm yayın hayatı boyunca korumuştur.

Bora Dergisinin Kimlik Bilgileri

Bora, 1938-1939 tarihlerinde Romanya'nın Dobruca bölgesine bağlı Silistre'de yayımlanmıştır. Derginin idarehanesi olarak "*Silistre'de Plevne Caddesi, No. 16, Romanya*" adresi gösterilmiştir. Derginin sahibi ve sorumlu müdürü İrfan Fevzi'dir. İrfan Fevzi hakkında bildiklerimiz o sıralarda Bükreş Teknik Üniversitesi'nde öğrenci olduğundan ibarettir (Ülküsal, *Dobruca ve Türkler* 163). Dergide fikir yazılarının yanı sıra edebî yönünü yansıtan bir şiiri de

bulunmaktadır. Yayınlarında kimi zaman *Caş (Yaş) Keday* müstear adını kullanmıştır. Genç ozan (Muzafarov ve Muzafarov 156, 378) manasına gelen ve Kırım Türklerine dair halk bilimi öğelerinden biri olan bu tabir, İrfan Fevzi'nin anayurdu Kırım ile olan bağlarını somut bir şekilde yansıtmaktadır.

Mart 1938 tarihinde yayımlanmaya başlayan *Bora*, biri Türkçe diğeri Romence basılmış olan iki bölüm hâlinindedir ve iki kapak sayfası kullanmıştır. Romence kapak sayfasında “edebî ve bilimsel dergi”, Türkçe kapakta ise “ilmî, fennî, edebî aylık risâle” ifadeleriyle kendisini tanımlamıştır. Dergi misyonunu, Arap harfli Türkçe kapak sayfasında “Türk ve Tatar aynı ırk, aynı kan ve aynı nesil olduğunu unutmayalım.” cümlesiyle belirtmiştir. Yine aynı kapak sayfasında yayın hayatına başlaması hakkında “Mukaddeme: Maksad ve Mesâlik” başlığı ile şu girişi yapmıştır:

Bora, mensup olduğu Türk kavim gücünü maddi ve manevi felaketten korumak ve kurtarmak maksadına mebnî, zemin ve zamanın müsaadesi nispetinde icap eden her türlü fedakârlıkları ahidler ederek saha-yı ateşlere atılıyor.

Mecmuamız, sevgili ulusumuzun samimi bir rehberi olmakla İslâmiyet'in isnâd ettiği mühim bir gayeye dahi naçizane hizmet etmiş olacaktır.

İslâmiyet, cümlece malûm olduğu üzere ahlâk-ı hamid ve evsak-ı cemile ile emrettiğinden kavânin-i insaniyeye mutabık harekette bulunmamız icap ediyor.

Bora, Türk ve Tatar milletinin aynı ırk ve nesilden olduğunu ispata çalışacağından muhterem milletin muhabbet ve teveccühüne faaliyet-i şerefiyle müşerref ve bu sayede pâyidar olacağına iman-ı tam ve itimad-ı kavî beslemektedir, muvaffakiyet Cenabı Haktan. (*Bora*, “Mukaddeme: Maksad” 1)

İlk sayının Romence kısmında “Cuvânt Înainte” [İlksöz] başlığı altında *Bora*'nın yayın hayatına başlamasıyla ilgili benzer ifadeler yer almaktadır. *Bora*'nın Dobruca'daki Müslüman nüfus için hoş bir sürpriz olduğu, Emel dışında Romanya'da tamamen edebî ve bilimsel konulara dayanan Türkçe bir süreli yayının bulunmadığı ifade edilmiştir. Ayrıca millî edebiyatın işlevi de anlatılmıştır (Fevzi, “Cuvânt Înainte” 1). Genç kuşağa edebî anlamda Türk-Tatar toplumunun kahramanlık tarihinden, yaşamından ilham alma-

sını temenni eden sözlerin ardından bu yayın sayesinde genç edebiyatçılara fırsat verileceği, bilimsel bölümde milli kültürel tezahürlerin yansımaları olacak ilginç etnografik, tarihî, coğrafi çalışmaların yayımlanacağı duyurulmuştur (Fevzi, “Cuvânt Înainte” 1-2).

Derginin içerik listesi Romence kapak sayfasında yer almaktadır. İçerik listesinin genellikle yazarları ile birlikte belirtildiği ancak yazıların sayfa aralıklarının bulunmadığı görülmektedir. Mevcut sayılar incelendiğinde içerik listesinde gösterilmeyip derginin muhtevasında bulunan yazılara da rastlanmaktadır. Bu gösterilmeyen kısım daha ziyade Arap harfleriyle basılmış Türkçe kısımdaki yazılardır. Senelik abone bedeli yurt içinde 200 ley [Romanya'nın para birimi], yurt dışında 300 ley olan *Bora*'da görsel malzeme kullanılmamıştır. Hem Romence hem de Türkçe olmak üzere iki dilde yayın yapan *Bora*'nın Türkçe kısımlarının kimi zaman Latin harfleriyle ancak daha çok Arap harfleriyle basıldığını görmekteyiz. Bu durum, yani basın-yayın organlarında iki dilin kullanılması başka bir hâkim unsurun egemenliği altında yaşıyor olmanın olağan bir sonucu olmakla birlikte daha fazla okur kitlesine hitap etmek anlayışından kaynaklanmış da olabilir. İçerik incelendiğinde Latin harfli kısım ile Arap harfli kısmın sayfalarının birbirinin devamı şeklinde değil de ayrı ayrı numaralandırıldığı görülmektedir.

Bora'da İrfan Fevzi tarafından kaleme alınan Romence yazılar ile derginin bölgedeki Türk-Tatar toplumu için ifade ettiği anlamı ise bir okuyucu mektubundan şu sözlerle öğreniyoruz:

Kardeşim!

Büyük bir muvaffakiyetle mecmuanız Bora bir yaşını doldurdu. Bu sizin için pek büyük bir şereftir. Metanet ve cesaretiniz sayesinde buna muvaffak oldunuz. Çünkü Dobruca'da bizim Türk gazete ve mecmualarımızın ömürleri pek kısa olup bir iki ayda sönüp gidiyorlar. Binaenaleyh sizin büyük muvaffakiyetinizi candan tebrik ederim. Bir sene zarfında mecmuanızın pek büyük ve pek kıymetli Romence yazılarınız bütün Dobruca'daki Türk gençlerine büyük bir hiss-i millî ilga etti. Türk gençleri seninle iftihar ediyor. Çünkü altmış şu kadar seneden beri Dobrucamızda Romence bir Türk gazete ve mecmuası görmemiş idik. Daha doğrusu senin gibi Romencesi kuvvetli bir kalem yetişmemiş idi. Senin Romence yazıların ve üslûpların Türkleri

değil Romen muallimleri ve profesörleri hayrette bırakıyor. Ve bizden ziyade büyük bir merak ve büyük hevesle okuyor ve her vakitte medh ve senâ ediyorlar.

Bâ-husûs köydeki Romen muallimleri o kadar dikkat ve merakla okuyorlar ki mecmuanın sahibine beş gün sonra teslim ediyorlar. El elden görüyor. Hakikaten sen müstesna olarak yetiştin. Daha pek genç iken yani Balçık'ta, Tulça'da ve Silistre'de bütün bu üç kasabanın Romen mekteplerinde birinci olarak terfi-i sınıf ettin. Mamafih ibtidâyyeden lisenin son sınıfına kadar bulunduğu mekteplerde birinciliği kimseye vermemek şartıyla çalıştın. Bugün de birinci olarak Romence edebî mecmua çıkarmak Dobruca'da yegâne olduğuna büyük bir delildir. İlimde, fende ve kalemde arkadaşların arasında emsalin yok. Şimdiden Bükreş'teki Mühendis Mektebi'ndesin ve gayretin sayesinde Türklüğü yükseltiyorsun. Var ol İrfan kardeşim: Çalışkanlar dev cihanda olurlar makbul, ekme yince veremez arz mahsûl.

Nuri İbrahim (İbrahim 7-8).

Yazar kadrosu İrfan Fevzi ile birlikte Silistre sancağı kadısı Fevzi İbrahim Efendi, Mecidiyeli Hafız Latif Efendi, Köstence Askerî Müftüsü İslâm Ali Efendi, Pazarcıklı Hacı İsmail Efendi, Tulçalı Doktor Eyüp Musa, Tulçalı Bekir Efendi'den oluşmaktadır (Fevzi, “Teşekkürü Aleni” 8). Bu dâimî kadronun yanı sıra *Bora*'nın sayılarında ağırlıklı olarak Hamdi Giraybay'ın şiirleri olmak üzere Rıdvan Fevzi, İlyas Mirza-Ali Aytar, Deryadil'e ait şiirler de mevcuttur. Bu noktada dikkat çeken husus söz konusu isimlerden Deryadil ve Eyüp Musa'nın aynı dönemde yayın hayatına devam eden Emel mecmuasından aşına olduğumuz ortak isimler olmasıdır. Emel'de Eyüp Musa imzalı “Bir Dilek” (29), “Şille Gecesi” (19) ve Deryadil'e ait “Millete Ol Faydalı” (25-26) adlı şiirlerin varlığı söz konusudur.

Başlangıçta aylık yayımlanması planlanan *Bora*'nın mali sıkıntılar sebebiyle bazı sayılarının birleşik sayı usulünde çıktığı görülmektedir (Ağuiçenoğlu, *Zwischen Bindung und Abnabelung* 119). Hatta İrfan Fevzi tarafından okurlara abonelik ücretlerinin ödenmesine dair hatırlatmada bulunduğu dikkat çekmektedir (Fevzi, “Stimate Domnule abonat” 8). Derginin yayın hayatı hususunda Müstecip Ülküsal dokuz sayı çıkabildiğini söylerken (*Dobruca ve Türkler* 163) bugün on iki adetten oluşan mevcut sayılar dikka-

te alındığında dokuz sayıdan biraz daha uzun olan ve bir yılı aşan bir yayın süreci olduğu söylenebilir.

Bora'nın Muhtevasının Değerlendirilmesi

Bora dergisinin içeriği incelendiğinde yayının var oluş amacına uygun olarak duyarlılık gösterdiği konulara yer verdiği görülmektedir. Başlıca konular Romanya'daki Türk-Tatar toplumunun bütünleşmesini sağlayarak millî bilinci canlı tutmaya yönelik yazılar, millî edebiyat örnekleri (şiirler), İslâm dini ve Müslüman kimlik üzerine yazılmış bölümler, bölgedeki Türk-Tatar toplumunu ilgilendiren güncel meselelerdir.

Bora'nın hassasiyet gösterdiği gaye ve genel yayın anlayışını ortaya koyan yazılardan biri, "Türk ve Tatar Milleti" başlığını taşımaktadır. İçeriği daha ziyade Türk milletinin karakterini izah eden satırları ihtiva etmektedir. Buradaki önemli kayıtlardan biri Türk ve Tatarın hür ruhunu, birer şiar, şecaat teşkil edecek derecede kuvvetli oluşunu ifade eden "İnsan evde doğar, cenk yerinde can verir." (*Bora*, "Türklük ve Tatarlık" 2) atasözünün kullanılmasıdır. Bu atasözü, Türkler için ölümün en onurlu şeklinin savaşarak ölmek olduğu prensibini (Roux 207) çağrıştırması, bizi Türk tarihinin kadim zamanlarına götürerek gelenekli yapıyı yansıtmaları bakımından dikkate değerdir. Yine içerikte Türk kimliğini ifade eden adlandırmalar üzerinde durularak Türklük ve Tatarlık kavramlarının kaynağı da şöyle açıklanmıştır:

...Alelumüm Türk ve Tatar unsurunda üç türlü taksimata tesadüf edilir. Birincisi bir kumandan, han veyahut kağan adını takınanlardır ki Oğuz, Moğol, Cuci, Çağatay, Özbek, Selçuk, Osmanlı ve Nogay gibi namlarla anılan Türk ve Tatarlar hep bu kabildendir.

İkincisi memleketlerinin dağlarının veya sularının adlarıyla adlananlardır ki Kıpçak, Hazar, Kaşgar, Kırım, Kazan ve Altay Türk ve Tatarları bu kısımdandır.

Üçüncüsü tarzı maişetleri itibariyle isim alırlar ki Uygur, Kazak, Kırgız gibi isimler de bu suretle hâsıl olmuştur.

Mamafih Türk ve Tatar akvâmındaki ad ayrılığı bu üç tarikten biriyle husûl bulmuştur. Ve böylece Türk ve Tatarın aynı ırk, aynı kan, aynı can ve aynı nesil olduğunu ispat etmek kâfidir. (*Bora*, "Türklük ve Tatarlık" 2)

Aynı yazı gerek başlığı gerekse içeriği ile bize Kırım Türk matbuatının bir parçası olan ve 2 Mayıs 1918 tarihinden itibaren yirmi üç sayı boyunca İstanbul'da yayın hayatına devam eden Kırım mecmuasını ve bu mecmuadaki "Türklük ve Tatarlık" başlıklı yazı dizisini de anımsatmaktadır. Söz konusu yazı, Bahçesaraylı Çubukçuzâde Safveti Kemal'in kaleminden üç bölüm hâlinde yayımlanmıştır (Kemal, "Türklük ve Tatarlık I" 27-28, "Türklük ve Tatarlık II" 88, "Türklük ve Tatarlık III" 125-126). Bu durum, bu ortak temanın farklı dönem ve coğrafyalardaki Türk-Tatar basının davranış kalıbını ortaya koyarak birleştirici bir ruhu vurguladığı şeklinde değerlendirilebilir.

Yayın akışında döneme özgü güncel konularla da karşılaşmaktayız. Bunlar içerisinden Hamdullah Suphi Tanrıöver'in Bükreş Büyükelçiliği ve Dobruca Türklüğünün nezdinde Tanrıöver algısını içtenlikle gösteren "Büyük Bir Türk ve Büyük Bir Türk Muhibi" (*Bora*, "Büyük Bir Türk" 2-4) başlıklı yazı dikkat çekmektedir. Aynı sayının Romence kısmında H. S. Tanrıöver'in biyografisine ("Suphi Tanrıöver" 5-7) de yer verilmiştir. Dobruca Türklerinin gözünden Tanrıöver'in büyükelçilik yıllarından bir kesit yazıda şöyle sunulmuştur:

Dobruca'da yaşayan Türkler hakikaten vicdanen mesûd ve bahtiyardırlar. Çünkü bu millete rehberlik eden, bu millete reislik eden, bu millete hizmet eden, bu millete muâvenet ve müzaheretle bulunan Türklerin reisleri en asil, en kadim ve en muhip Türk ailesinden yetişmiş temiz bir Türk'tür. Vicdanı ve imanı mütedeyyin ve kavî bir Türk'tür. Bunun için Türk milletlerinin reislerine büyük bir itimatları vardır. Ezcümle bundan sekiz sene evvel büyük Türkiye'den müstesna olarak yetişmiş büyük bir Türk evladı Bükreş'e elçi sıfatıyla gelmiştir. Ve bugünlerde, büyükelçi rütbesini kazanmış, Dobruca Türklerinin pek sevgilisi ve gözbebeği olan pek muhterem Hamdullah Suphi Hazretleridir. Müşârün-ileyh hazretlerinin asil ve muhip bir aileden olduğunu geçenlerde Bükreş Romen gazeteleri mufassalen yazdılar. Biz tabi daha iyi biliyoruz. Dobruca Türkleri Ambasadör hazretlerini yediden yetmiş kadar tanırlar. Dobruca Türkleri, Ambasadör hazretlerini büyük bir Türk, âlim, fazıl, mütefennin, mütehasıs, avrator, muharrir, büyük bir hatip bilir. Türklüğü o kadar sever, Türk kelimesi üzerinde titrer ve her Türk'ü yüksek görmek ister, Türk'üm der, Türklük ile iftihar eder. Bunu gören Dobruca

Türkleri onunla iftihar ederler. Her vakitte Türklük şeref ve haysiyetini korur ve müdafaa eder. Ambasadör hazretlerinin Romanya'ya gelmezden evvel Romenlerin Türklere karşı büyük bir kıymeti varsa da müşârunileyh hazretleri geldikten sonra o muhabbet kat be kat artmıştır.

Ambasadör hazretleri mütevazı ve alçak gönüllüdür. Her Türk ile gayet samimi görüşür, evladım ne yapıyorsun? sözü Türklerin kalplerini eritir. Çünkü bu soru pek samimi ve pek candandır. İşte bunun için Dobruca Türkleri mesûd, bahtiyardırlar.

Evet bazı Türk meclislerinde Bükreş Büyükelçimiz Gagauz gençlerine fazla hürmet gösteriyor, Gagauzlara fazla muâvenet ve müzaaheretle bulunuyor diyerek konuşuyorlar, bunu hatta Bükreş Türk Dârülfünûn talebeleri de söylüyorlar. Lakin buna şöyle cevap verebiliriz. Bir babanın iki evladı olur, lakin birine fazla muhabbeti olur. Elçimizin Gagauz evlatlarına karşı belki fazla muhabbeti olabilir. Birkaç seneden beri Romanya'da Türk mekteplerine yalnız Gagauz çocukları ve kızları elçilik tarafından gönderiliyor. Dobruca'daki zeki, fakir çocuklar için yer yok. Yalnız bundan birkaç yıl evvel birkaç efendinin çocukları gitti, onların arzuları isaf olundu diye mütemadiyen Türk meclislerinde konuşulmaktadır. Bu bir hakikat olduğu halde ispatını bilemiyoruz. Yalnız şu kadar biliyoruz ki büyükelçimiz Dobruca Türklerini sever, onlarla alakadar olur, her hususta onların saadet ve selametlerini candan arzu eden büyük bir Türk'tür. (Bora, "Büyük Bir Türk" 2-4)

Yazıda H. S. Tanrıöver'in 1931-1944 yılları arasında, Romanya'da Bükreş Büyükelçiliği göreviyle Türkiye Cumhuriyeti'ni temsil ettiği (Tevetoğlu 206, 210) dönemi ana hatlarıyla yansıtan bir içerik sunulmaktadır. H. S. Tanrıöver'in kendisine teklif edilen Belgrad, Bükreş, Kahire ve Paris elçiliklerinden Bükreş'i tercih etmiş olmasında özellikle Dobruca ve Besarabya'da yaşayan ve o dönem nüfusları 350 bini aşkın Müslüman (Türk-Tatar) ve Hıristiyan Gagauz Türklerinin varlığının etkili olduğu bilinmektedir. Görevi boyunca Türkiye-Romanya arasındaki diplomatik ilişkilerin kuvvetlenmesinin yanı sıra özellikle Gagauz Türklüğüne dair faaliyetleri ön plana çıkmaktadır (Guboğlu, "K. Atatürk'ün Cumhurbaşkanlığı" 1051-1052). Elçilik görevi sırasında Dobruca ve Besarabya bölgelerinde incelemeler yap-

miş ve Gagauzların Türk dili ve kültürü bakımından gelenekli yapılarını koruduklarını tespit etmiştir (Tevetoğlu 206). Gagauzlara olan hassaten ilgisi sebebiyle Atanas İ. Manov'un *Potekloto na Gagauzite* (Gagauzların Menşei) adlı eserinin Türkçe'ye tercüme edilmesini sağlamıştır (Acaroğlu 81). 30-40 kadar Gagauz gencini Türkiye'ye orta ve yüksek mekteplere tahsile göndermiştir. Gagauzların yaşadığı yirmi altı kasaba ve köyde Türkçe eğitim veren okul açtırmıştır (Tevetoğlu 207). Hatta Gagauz Türklerinin Marmara (Trakya) Bölgesi'ne iskânı için büyük gayret göstermiştir (Tevetoğlu 209, Acaroğlu 81). Ancak bu girişimi II. Dünya Savaşı yıllarında Besarabya ve Dobruca'nın Kızılordu tarafından işgali sebebiyle gerçekleşmemiştir (Tevetoğlu 210).

Derginin içeriğinde öne çıkan hususlardan biri de Müslüman kimliğin ön planda tutulduğudur. *Bora*'da, dinî kimlik ile etnik kimliğin birbirinin ayrılmaz parçası olduğunu, diğer bir ifade ile Dobruca bölgesinde Türklük, Müslüman kimlikle eş değerdir diyebileceğimiz bir sosyolojik yapıya işaret eden tabirlerle ve konularla da karşılaşılacaktır. Dergide kimi zaman başlıklarda kimi zaman da içerikte kullanılan "Dobruca Müslümanları" (*Bora*, "Bir Hakikat" 2), "Durostor Sancağı Müslümanlarına" (F. İbrahim 5-6), "Dobruca Müslüman Türk camiası" (*Bora*, "Celebi Cihan" 1-2), "Doleantele Populatiunei Musulmane" [Müslüman Nüfusun Talepleri] (9-11) gibi ifadeler bu anlayışı destekler mahiyettedir. Aynı zamanda din temalı yazılarda içki ile mücadele, bölgede yaşayan Müslüman cemaatin muâvenet ve müzaheret (yardımlaşma ve koruma) anlayışında birleşmesini telkin eden konular üzerinde durulmuştur. Dergide ayrıca İslâm dünyası ile ilgili olarak Endonezya'da faaliyet gösteren, El-hâc Ahmed Dahlân Efendi tarafından kurulan *Cemiyet-i Muhammediyye* teşkilatının tanıtıldığı bir içerik de mevcuttur. Temel esaslarının oldukça detaylı sunulduğu yazıda cemiyetin bayrağındaki logonun tasviri, siyasetten bağımsız hareket tarzı, neşriyat vasıtaları, Müslüman kadınlara mahsus birimi (*Cemiyet-i Aşşe*) ve eğitim faaliyetleri hakkında bilgi verilmiştir (*Bora*, "Muazzam Bir" 5-7). Yine *Bora*'da, içerikte *Çin Müslümanları* şeklinde tabir edilen Doğu Türkistan Türklüğünün komünizme karşı Müslüman ittifakını oluşturması ve hazırlandığı istiklâl hareketi hakkında bilgilendirme de "Âlem-i İslâm Haberleri" başlığı altında sunulmuştur (8).

Kırım'ın yakın siyasî tarihinde iz bırakan gelişme ve şahsiyetlerin konu edildiği yazılar daha çok Romence sayfalarda karşımıza çıkmaktadır. “26 Noembrie 1917” [26 Kasım 1917], “O Aniversare” [Bir Yıldönümü], “O Personalitate în Lumea Turco-Tătară” [Türk-Tatar Dünyasından Bir Şahsiyet], “Celebi Cihan” [Çelebi Cihan], “Inchinare Eroilor Crimeei” [Kırım Kahramanlarına İbadet] başlıklarının içeriği Kırım'da 1917 Bolşevik Devrimi'nin ardından tesis edilen Kırım Tatar Millî Kurultayı ve bu dönemin siyasî figürlerine ayrılmıştır. Bu yazılarda konu edebî yazı hükmünde diyebileceğimiz bir üslûpla anlatılmıştır. 26 Kasım [9 Aralık] 1917 tarihi, Bolşevik Devrimi'nin akabinde Kırım'da Kurultay Hükümeti'nin kurulduğu (Kırimal 99-100) önemli bir dönüm noktasıdır. Bu tarihî günün anlamı “...Bu değerli günde, Kırım Devlet Parlamentosu'nun açılış mesajı, bağımsızlık idealinin icracısı ve kurucusu olan Çelebi Cihan tarafından okunmuştur. Tüm kuşak Tatarlar bu rüyayı gerçekleştirmek için yorulmadan çalıştı...” (F, “26 Noembrie 1917” 2) sözleriyle ifade edilmiştir. Kırım Hanlığı (1441/42-1783)'nin pâyitahtı Bahçesaray'daki Hanlığın yönetim merkezi olan Hansaray'da toplanan Kurultay'da Tarak Tamgalı gök bayrağın yeniden dalgalanışına dair “Mavi alev, berrak gökyüzünün masmavisi gibi, çünkü görkemli hanların eski sarayında tekrar dalgalanıyor.” (F, “26 Noembrie 1917” 3) ibaresi Kırım Tatarları için ikinci bağımsızlık döneminin anlamına işaret etmektedir. “O Aniversare”, 26 Kasım 1917 tarihinde tesis edilen Kurultay Hükümeti'nin başkanı olan Numan Çelebi Cihan'ın 20. ölüm yıl dönümünün anılması vesilesiyle kaleme alınmıştır. Çelebi Cihan'ın kısa bir biyografisinin ardından nutukları sırasında kitleler karşısındaki duruşu ve tesiri tasvir edilmiştir. Bu tasvir, kitlelere hükmetmekteki olağanüstü yeteneği, izleyicilerin dikkatini en üst seviyeye çıkaran üslûbu, kalabalığın Çelebi Cihan'ın ikna eden sözleri karşısında duygu ve düşüncelerini özdeşleştirme- si, heyecan uyandıran sözlerinin büyümlü bir güce sahip olması, Tatarın ruhunun savaşçı telini nasıl titretireceğini biliyordu şeklindeki ifadeleri içermektedir. Ayrıca Çelebi Cihan'ın şiirlerindeki vatanseverlik temasının ilham kaynağının millî ideal olduğu vurgulanmıştır (F, “O Aniversare” 4-5). “O Personalitate în Lumea Turco – Tătară” makalesinin konusu, yine Kurultay Hükümeti ile O'nun ikinci dava adamı ve Bolşeviklerce son verilen bağımsızlık sürecinden sonra Kırım istiklâl davası yolunda mücadelesine devam eden Cafer Seydahmet'tir. Bağımsız Kırım devletinin yeniden inşası için mücadele eden Cafer Seydahmet, Türk-Tatar milliyetçi arzularının sözcüsü

olarak *Bolşevik orak çekici karşısında mücadelesine gerilla zekâsı ile devam eden* siyasî bir aktör olarak tanımlanmıştır (Fevzi, “O Personalitate în” 2-3). Cafer Seydahmet, mahkûm milletlerin (Kafkas ve Türk halklarının) kurtuluş davasına hizmet eden ve Batı Avrupa başkentlerinde Bolşevik karşıtı cephe oluşturan Promete hareketinin (Copeaux 17) de önderlerinden biridir. Dolayısıyla Seydahmet, 26 Kasım 1917 Kurultay Hükümeti sürecinin son bulmasının ardından Kırım istiklâl davasını aktif bir şekilde devam ettiren yönüyle ön plana çıkmaktadır. “Inchinare Eroilor Crimeei”, Kırım Tatar Türklerinin ikinci bağımsızlık dönemini (26 Aralık 1917) inşâ eden kadroların *Kırım Kahramanları* olarak anıldığı bir temaya sahiptir. Söz konusu yazıda “Mezarlarınızın kemirilmiş taşları, fedakârlığınız ve imanınız hakkında yüzyıllara hitap eden kutsal sunaklardır.” (Musa, “Inchinare Eroilor” 3) ibaresi Türk-Tatar toplumunun nezdindeki kutsiyeti gösterir niteliktedir.

“Dela Genghis-Han și Timur-Lenk la Atatürk” [Cengiz Han ve Timurlenk’den Atatürk’e], başlığı altında Türk tarihine liderlik ve askerî vasıflarıyla damgasını vurmuş ve *Türk-Tatar Hanları* tabiriyle birbiriyle özdeşleştiren bir anlayışla ele alınan üç şahsiyetin Türk-Tatar toplumunun ortak değeri olduğu ifade edilmiştir. Cengiz Han ve Timur’un Uzakdoğu medeniyetinin Batı Asya ve Avrupa medeniyeti ile el sıkışmasını sağlayan icraatları ve meydana gelen Türk-Tatar uygarlığına katkıları işlenmiştir. Atatürk’e ayrılan kısımda ise on yıl içerisinde benzersiz bir mucizeyi gerçekleştirmesinin yanı sıra Atatürk’ün bütün Türk-Tatarları siyasî anlamda birleştirmese de manevi bütünleşmeyi sağlayan bir lider olduğu söz konusu edilmiştir. Yine Atatürk hakkında “Bugün Karakurum’dan (Moğolistan) Edirne’ye, Kazan ve Kırım’dan Semerkand’a kadar yeni Han’ın yorulmak bilmeyen çabaları sayesinde Türk-Tatar kalpleri aynı idealler için aynı hızda atıyor.” (Fevzi, “Dela Genghis-Han” 2-3) ifadelerine yer verilmiştir.

Romence sayfalarda bulunan bir başka yazı “Poporul Turco – Tătar / ca factor civilizator în Sud-Estul European” [Güneydoğu Avrupa Bölgesinde Bir Medeniyet Faktörü Olarak Türk-Tatar Halkı] başlıklı yazı, ders kitaplarında, Türk-Tatar milletinin “Avrupa’yı işgal eden son barbarlar” olarak yansıtılması tezine karşı kaleme alınmıştır. Cengiz Han’dan başlayarak Altın Orda ve Osmanlı gücüne değinilmiş ve bu iddianın haksızlığı İngiltere, Fransa, Belçika gibi devletlerin sömürgeci anlayışları analiz edilerek izah edilmiştir (Fevzi, “Poporul Turco–Tătar” 3-4). Aynı zamanda Hindistan,

Tunus, Filistin'in bu sömürgeci anlayış sonucu geldiği durum hatta İnkaların yok edilerek köle ticaretine varan (Fevzi, “Poporul Turco – Tătar” 5-6) süreç öne sürülerek Batı dünyasının kendi yorumladığı şekilde yaratmak istediği barbar algısının aksine Türk-Tatar hâkimiyetinin Güneydoğu Avrupa medeniyetinin şekillenmesinde ezici bir rol oynadığı vurgulanmıştır (Fevzi, “Poporul Turco – Tătar” 7).

Bora dergisinin edebî yönü ise her sayısında yer verdiği şiirlerden oluşmaktadır. Hamdi Giraybay'ın “Caş Tatarlarga”, “Caşlıkka”, “Hocalarga”, “Ketme Balam Ayıptır”, “Kızlarımızga”, “Ne Saklandın O kadar?” adlı şiirleri ile Caş Keday [İrfan Fevzi]'in kaleminden “Dobruca'daki Tatar Kızına”, Deryadil'e ait “Ruhya”, “Caş Kedayla Bir Yolcu Arasında”, “Caş Keday” adlı şiirleri görüyoruz. Bunların dışında dergide Romence iki şiir de yayımlanmıştır. Bunlar İlyas Mirza-Ali Aytar'ın “Dor de Patrie” [Anavatan Özlemi] ile Rıdvan Fevzi'ye ait “Aquarelă de Ramazan” [Ramazan Manzarası] başlıklarını taşımaktadır.

Bunların dışında dergide kutlama, anma mesajları içeren kısa yazılar söz konusudur. “Zece Maiu” [On Mayıs] Romanya'nın ilk kralı I. Carol'un (Jelavich 24), taç giymesinin yıldönümü olan 10 Mayıs 1881 tarihini anma, *Bora*'nın yayımlandığı dönemde Romanya Kralı olan II. Carol'un doğum tarihi olan 16 Ekim itibarıyla 46 yaşına girişini kutlama yazısı olan “Multi Ani Inainte” [Mutlu Yıllar] bu türden yazılardır.

Sonuç

Bora dergisi Romanya'da, Dobruca bölgesine bağlı Silistre Sancağı'nda bir yılı aşkın bir süre on iki sayı boyunca yayımlanmıştır. Bölgedeki Türk-Tatar toplumunun değerlerini, güncel meselelerini gündeme getiren bir yayın çizgisine sahiptir. Dobruca'daki Türk-Tatar toplumunun anayurt Kırım algısını yansıtan yazılarıyla ön plana çıkmaktadır. Bu konuda özellikle Kırım'ın ikinci kez istiklâlini kazandığı 26 Kasım 1917 tarihi ve bu sürecin liderlerine (Numan Çelebi Cihan ve Cafer Seydahmet) atıfta bulunan temalar söz konusudur. Aynı şekilde sayfalarında yer verdiği edebî türlerin içeriğinde de geçmiş köklerin izleri yansıtılmaktadır. Bu yönüyle derginin yayın çizgisi Kırım tarihinin ve kültürünün Kırım ile sınırlı bir coğrafyadan ibaret olmadığını kanıtlar niteliktedir. *Bora*'nın konu yelpazesinde meseleleri Müslüman bakış açısıyla ele alan ve İslâm dininin ilkelerini hatırlatmayı amaçlayan

yazılar da bulunmaktadır. Yayımlandığı dönem itibariyle dergiyi bölgedeki diğer Türk-Tatar süreli yayınlarından ayıran özelliği Romence yazıların da bulunmasıdır. Hâkim bir etnik zümrenin idaresi altında yaşamak durumunda kalan Türk-Tatar toplumunun bütünleşmesi, dayanışma hâlinde olması ve kendi değerlerine yabancılaşmaması *Bora*'nın kamuoyu oluşturma noktasındaki amaçlarıdır. Aynı zamanda Bora, kendisiyle eş zamanlı yayımlanan *Emel Mecmuası* ile misyonu itibariyle örtüşen bir anlayışa sahiptir.

Açıklamalar

- 1 *Bora* dergisinin mevcut sayıları: Mart 1938 (Sayı 1/Yıl 1), Nisan 1938 (Sayı 2/Yıl 1), Mayıs 1938 (Sayı 3/Yıl 1), Haziran-Temmuz 1938 (Sayı 4-5, birleşik sayı/Yıl 1), Ağustos 1938 (Sayı 6/ Yıl 1), Ekim-Kasım 1939 (Sayı 7-8/Yıl 1), Haziran-Temmuz-Ağustos 1939 (Sayı 10-11-12, birleşik sayı/Yıl 2).
- 2 Köşeli parantezdeki yazılar tarafımızca eklenmiştir.

Kaynaklar

- Acaroğlu, M. Türker. "Tanrıöver ve Gagauzlar." *Türk Yurdu*, vol. 6, no. 2, 1967, ss. 80-83.
- Ağuışenoğlu, Hüseyin. "Ak Toprakla Dobruca Arasında. Dobruca Müslüman Türk Basınında Hicret Konusunda Yapılan Tartışmalar." *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, no. XXII, 2003, ss. 61-75.
- Ağuışenoğlu, Hüseyin. "Zwischen Bindung und Abnabelung Das 'Mutterland'." *Presse der Dobrukscha der Türkischen Zyprioten in Postosmanischer Zeit*. Ergon Verlag Würzburg in Kommission, 2012.
- "Âlem-i İslâm Haberleri." *Bora (Viscolul)*, no. 3, 1938, ss. 8.
- "Bir Hakikat." *Bora (Viscolul)*, no. 1, 1938, ss. 2.
- "Büyük Bir Türk ve Büyük Bir Türk Muhibi." *Bora (Viscolul)*, no. 10-11-12, 1939, ss. 2-4.
- Büyükçınar, Ayşe Beyza. "Romanya Babadağı Ekseninde Sarı Saltuk ve Heterodoks İslâm." *Uluslararası Balkan Tarihi ve Kültürü Sempozyumu (6-8 Ekim 2016)*, ed. A. Koyuncu, C. 1, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Balkan ve Ege Uygulama ve Araştırma Merkezi, 2017, ss. 266-274.
- Copeaux, Etienne. "Prometeci Hareket." *Unutkan Tarih Sovyet Sonrası Türk Dilli Alan*. Haz. Semih Vaner. Çev. Ercan Eyüboğlu, Metis Yayınları, 1997, ss.17-52.
- Decei, Aurel. "Dobruca." *İslâm Ansiklopedisi*. C. 3. MEB Yayınları, 1945, ss. 628-643.
- Deryadil. "Millete Ol Faydalı (Kıssadan Hisse)." *Emel*, no. 129, 1938, ss. 25-26.
- "Doleantele Populatiunei Musulmane." *Bora (Viscolul)*, no. 7-8, 1938, ss. 9-11.

- F, İ./ Caş Keday. "26 Noembrie 1917." *Bora (Viscolul)*, no. 1, 1938, ss. 2-4.
- F, İ./ Caş Keday. "O Aniversare." *Bora (Viscolul)*, no. 1, 1938, ss. 4-5.
- Fevzi, İrfan. "Cuvânt Înainte." *Bora (Viscolul)*, no. 1, 1938, ss. 1-2.
- Fevzi, İrfan. "Poporul Turco-Tătar/ca factor civilizator în Sud-Estul European." *Bora (Viscolul)*, no. 2, 1938, ss. 3-7.
- Fevzi, İrfan. "O Personalitate în Lumea Turco-Tătară." *Bora (Viscolul)*, no. 4-5, 1938, ss. 1-4.
- Fevzi, İrfan. "Dela Genghis-Han și Timur-Lenk la Atatürk." *Bora (Viscolul)*, no. 6, 1938, ss. 1-3.
- Fevzi, İrfan. "Stimate Domnule abonat și prieten." *Bora (Viscolul)*, no. 6, 1938, ss. 8.
- Fevzi, İrfan. "Celebi Cihan." *Bora (Viscolul)*, no. 10-11-12, 1939, ss. 1-4.
- Gencer, Ali İhsan. "Berlin Antlaşması." *İslâm Ansiklopedisi*. C. 5. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992, ss. 516-517.
- Guboğlu, Mihail. "Romen Ulusunun Eski Türk Kavimleri ile İlişkileri Hakkında." *VIII. Türk Tarih Kongresi (11-15 Ekim)*, C. 2, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1976, ss. 751-782.
- Guboğlu, Mihail. "K. Atatürk'ün Cumhurbaşkanlığı Döneminden II. Dünya Savaşı'na Kadar Türk-Romen İlişkileri (1923-1944)." *Belleten*, vol. XLVII, no. 188, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1983, ss. 1045-1072.
- İbrahim, Fevzi. "Durostor Sancağı Müslümanlarına." *Bora (Viscolul)*, no. 7-8, 1939, ss. 5-6.
- İbrahim, Nuri. "Bora Mecmuasının Müdürü Bay İrfan Fevzi Kardeşim." *Bora (Viscolul)*, no. 10-11-12, 1939, ss. 7-8.
- İnalçık, Halil. "Türkler ve Balkanlar." *Balkanlarda İslâm Miadı Dolmayan Umut! Türkistan'dan Balkanlara*, ed. Muhammet Savaş Kafkasyalı, C. 2, TİKA Yayınları, 2016, ss. 9-41.
- Jelavich, Barbara. *Balkan Tarihi 2: 20. Yüzyıl*. Çev. Z. Savan-H. Uğur, Küre Yayınları, 2006.
- Karpat, Kemal H. "Dobruca." *İslâm Ansiklopedisi*. C. 9. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1994, ss. 482-486.
- Kemal, Bahçesaraylı Çubukçuzade Safveti. "Türklük ve Tatarlık I." *Kırım Mecmuası*, no. 2 (16 Mayıs), 1918, ss. 27-28.
- Kemal, Bahçesaraylı Çubukçuzade Safveti. "Türklük ve Tatarlık II." *Kırım Mecmuası*, no. 5 (27 Haziran), 1918, ss. 88.
- Kemal, Bahçesaraylı Çubukçuzade Safveti. "Türklük ve Tatarlık III." *Kırım Mecmuası*, no. 7 (25 Temmuz), 1918, ss.125-126.
- Kırimal, Edige. *Der Nationale Kampf der Krimtürken*. Verlag Lechte, 1952.

- Kiel, Machiel. "Silistre." *İslâm Ansiklopedisi*. C. 37. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2009, ss. 202-205.
- Mahmut, Enver. "Romen Dilinde Romen-Türk Melez Deyimler." *V. Milletlerarası Türkoloji Kongresi (23-28 Eylül 1985)*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1987, ss. 125-144.
- "Muazzam Bir Cemiyet-i İslâmiyye 'Cemiyet-i Muhammediyye'." *Bora (Viscolul)*, 1939, no. 10-11-12, ss. 5-7.
- "Mukaddeme: Maksad ve Mesâlik." *Bora (Viscolul)*, no. 1, 1938, ss. 1.
- Musa, Eyüp. "Bir Dilek." *Emel*, no. 8, 1934, ss. 29.
- Musa, Eyüp. "Şille Gecesi." *Emel*, no. 92, 1935, ss. 19.
- Musa, Eyüp. "Inchinare Eroilor Crimeei." *Bora (Viscolul)*, no. 2, 1938, ss. 2-3.
- Muzafarov, Refik ve Nüzhet Muzafarov. *Kırım Tatar Türkçesi Türkiye Türkçesi Rusça Sözlük*. Çev. Nariman Seyityahya (Seytyagyayev), Türk Dil Kurumu Yayınları, 2018.
- Roux, Jean Paul. *Türklerin ve Moğolların Eski Dini*. Çev. Aykut Kazancıgil. İşaret Yayınları, 1994.
- "Suphi Tanrıöver." *Bora (Viscolul)*, no. 10-11-12, 1939, ss. 5-7.
- Tevetoğlu, Fethi. *Hamdullah Subhi Tanrıöver (Hayatı ve Eserleri)*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1986.
- Togan, Zeki Velidi. "Dobruca Türklüğünün Tarihi Hakkında Yeni Nazariyeler." *Tarihten Sesler*, no. 12, 1943, ss.1-3.
- "Türklük ve Tatarlık". *Bora (Viscolul)*, no. 2, 1938, ss. 1-2.
- Ülküsal, Müstecip. *Dobruca ve Türkler*. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1966.
- Ülküsal, Müstecip. *Kırım Yolunda Bir Ömür*. Kırım Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği Genel Merkezi Yayınları, 1999.

EK 1. Bora'nın İçindekiler Listesi

Mart 1938, Sayı 1

- Cuvânt înainte [İlk Söz] – İrfan Fevzi, 1-2.
26 Noembrie 1917 [26 Kasım 1917] – İ. F. (Caş Keday), 2-4.
O Aniversare [Bir Yıldönümü] – İ. F. (Caş Keday), 4-5.
Dobruca'daki Tatar Kızına – Caş Keday [Şiir, Kırım Tatar lehçesinde], 6.
Caş Tatarlarga – Hamdi Giraybay [Şiir, Kırım Tatar lehçesinde, 6-7.]
Hayâ İmandandır – Bora, 8-9.
Hocalarımıza Hürmet – Bora [Bu yazı, “Hocalarımıza Hürmet ve Rağbet Edelim” başlığı altında Arap harfli sayfalarda basılmıştır.]
Ve yenha anil fahşai [Âyet-i kerime] – Bora, 4-5.
Yeter Artık – Bora, 3.
Bir Hakikat – Bora, 2-3
Aynı sayının içerik listesinde belirtilmemiş yazılar:
Mukaddeme: Maksad ve Mesâlik – Bora, 1.
Yeter Artık – Bora, 3.
Hocalarımıza Hürmet ve Rağbet Edelim, 6-7.

Nisan 1938, Sayı 2

- Zece Maiu [On Mayıs] – Bora, 1.
Inchinare Eroilor Crimeei [Kırım Kahramanlarına İbadet] – Eyüp Musa, 2-3.
Poporul Turco – Tâtar / ca factor civilizator în Sud-Estul European [Güneydoğu Avrupa Bölgesinde Bir Medeniyet Faktörü Olarak Türk-Tatar Halkı] – İrfan Fevzi, 3-7.
Çaşlıkka – Hamdi Giraybay [Şiir, Kırım Tatar lehçesinde], 8.
Aynı sayının içerik listesinde belirtilmemiş yazılar:
Türk ve Tatar Milleti – Bora, 1-2.
Muâvenet ve Müzaheret, 3-4.
Cemiyet-i Hayriyye (mâbadı var), 4-5.
Tulça [Okuyucudan mektup, Adliye kâtiplerinden mütekaid: Bekir M. Mehmed], 6-7.
Mühim Bir Seyahat, 7.
Hürmete Layık ve Şayeste Hocalarımıza Mahsus Sütun: Her Hususta Bed-bîn Olmak Doğru Değildir – Köstence: Askerî Müftü İslâm Ali, 8.

Mayıs 1938, Sayı 3

- Sfaturi şi Părerii [Öneriler ve Görüşler] – İrfan Fevzi, 1-3.
Tatar Halk Şairi Abdullah Tukay – Yeni Mersin'den, 3.
Hocalarga – Hamdi Giraybay [Şiir, Kırım Tatar lehçesinde], 4.

Ruhya – Deryadil [Şiir], 5

Teşekkürü Alenî – Balçık kasabası hocaları: Hafız İsmail Hakkı Akyürek, Hatip Yusuf Menlibar, Hatip Hafız Muharrem, İmam Hafız Natik, Ömer Efendi Müezzîn, Neca Etem, 6-7.

Cemiyet-i Hayriyye (Mâbadı), 7-8.

Aynı sayının içerik listesinde belirtilmemiş yazılar:

Şehitler Günü – Bora, 1-2.

Müjde, 3-5.

Millî Şiirlerden Numuneler – Askerî Müftüsü İslâm Ali, 5.

İslâmiyetin Büyük Prensiplerinden Biri de İçki İle Mücadeledir – Mecidiyeli Hafız Latif, 6-7.

Âlem-i İslâm Haberleri, 8.

Haziran-Temmuz 1938, Sayı 4-5

O Personalitate în Lumea Turco – Tatară [Türk-Tatar Dünyasından Bir Şahsiyet] – İrfan Fevzi, 1-4.

Mevlid-i Nebevi (Mâbadı var.), 4-6.

Ketme Balam Ayıptır – Hamdi Giraybay [Şiir, Kırım Tatar lehçesinde], 7.

Dor de Patrie [Anavatan Özlemi] – İlyas Mirza /Ali Aytar [Şiir], 8.

Cemiyet-i Hayriyye (Mâbadı) – Bora, 9-10.

Türkiye Havadisi – Bora, 12.

İçki ile Mücadele – Hafız Latif, 13-14.

Çaş Kedayla Bir Yolcu Arasında [Genç Ozanla Bir Yolcu Arasında] – Deryadil [Şiir, Kırım Tatar lehçesinde], 15-16.

İlmü İrfan – Bora, 16-18.

Acı Hakikatler Tatlı Emeller – Askerî Müftüsü İslâm Ali, 19-20.

Ağustos 1938, Sayı 6

Dela Genghis-Han şi Timur-Lenk la Atatürk [Cengiz Han ve Timurlenk'ten Atatürk'e] – İrfan Fevzi, 1-3.

Rolul Social al Clerului Musulman [Müslüman Ruhban Sınıfının Toplumsal Rolü] – Yaş Keday, 3-8. [Bu yazının eki olarak, Köstence müftüsü Mustafa Ahmet'e, Pazarcık müftüsü Mehmet Hüseyin'e, Silistre müftüsü Ahmet Ali'ye ait birer rapor niteliğindeki hitâpnâmeler yer almaktadır.]

Stimate Domnule abonat şi prieten – İ. Fevzi, 8.

Ruhanî ve Askerî Tabaka Memleketin Gözbebeğidir – Bora, 1-2.

Köstenceli Fevzi Efendi [Nutuk], 2-4.

İçki ile Mücadele – Hafız Latif (Geçen makalenin mâbadı), 4-7.

Çaş Keday' a “mi dersin?” – Pazarcık: Deryadil [Şiir, Kırım Tatar lehçesinde], 7-8.

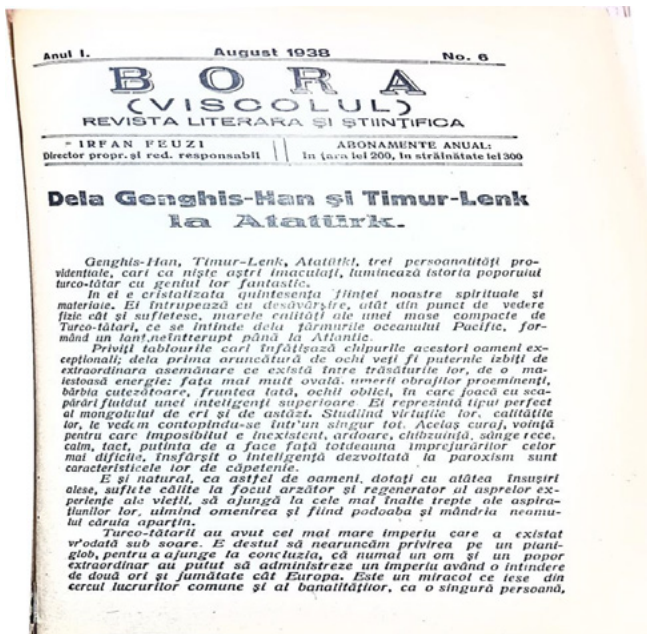
Ekim-Kasım 1939, Sayı 7-8

- Multi Ani Inainte [Mutlu Yıllar] – Bora, 1.
Societățile Culturale Turco – Tătărești [Türk-Tatar Kültür Dernekleri] – İrfan Fevzi, 2-4.
Aquarelă de Ramazan [Ramazan Manzarası] – Rıdvan Fevzi [Şiir], 4.
Kızlarmızga – Hamdi Giraybay [Şiir, Kırım Tatar lehçesinde], 5.
Tătarii din Dobrogea și Problema Crimeeană [Dobruca Tatarları ve Kırım Sorunu] – Temur Tornu Eyüp, 6-9.
Doleantele Populațiunei Musulmane [Müslüman Nüfusun Talepleri], 9-11.
Cemiyet-i Hayriyye (Mâbadı), 11.
Contra Malariei [Sıtmaya Karşı] – Bora, 12.
Mekârim-i Ahlâk [İslâmiyetin Büyük Prensiplerinden Biri de Ahlâktır] – Bora, 1-2.
Acı Hakikatler Tatlı Emeller (Evvelki nüshadan mâbadı) – İslâm Ali (Muftiu Militar), 2-4.
Bayram Tebriki [Durostor Sancağı Müslümanlarına – Fevzi İbrahim] – Kadı Fevzi, 5-6.
Amerika'daki İslâm Haberleri [Âlem-i İslâm'dan Haberler] – Mecidiyeli Hafız Latif, 7-8.
Aynı sayının içerik listesinde belirtilmemiş yazılar:
Ne Saklandın O kadar? – Ahmet Hamdi Giraybay [Şiir, Kırım Tatar lehçesinde], 4-5.
Müjdeler, 6.

Haziran-Temmuz-Ağustos 1939, Sayı 10-11-12

- Celebi Cihan [Çelebi Cihan] – İrfan Fevzi, 1-4.
Suphi Tanrıöver [Hamdullah Suphi Tanrıöver'in kısa biyografisi, Romence], 5-7.
Literatura Turcă [Türk Edebiyatı] – P. Td., 7-8.
Kemal Bey – Bora, 9-10.
Zayıat-ı Azîme – Bora, 11.
Vaktinden Evvel Acı Bir Ölüm – Bora, 12.
“Bora” İkinci Yaşa Girenken – Bora, 1-2.
Büyük Bir Türk ve Büyük Bir Türk Muhibi – Bora, 2-4.
Muazzam Bir Cemiyet-i İslâmiyye “Cemiyet-i Muhammediyye” – Bora, 5-7.
Aynı sayının içerik listesinde belirtilmemiş yazılar:
Bora Mecmuasının Müdürü Bay İrfan Fevzi Kardeşim – Nuri İbrahim, 7-8.
Teşekkürü Aleni, 8.

EK 2. Bora dergisinin Türkçe ve Romence kapak sayfaları ile örnek metin sayfası

From the Press Heritage of the Turkish-Tatar Community in Romania: *Bora* (Viscolul)*

Kamelya Tekne**

Abstract

The historical infrastructure of the Turkish existence in the Balkan Peninsula goes back to an ancient past. The region has been one of the frequented routes of Turkish tribes since the Scythian period. Numerous heirlooms, both in language and in the physical sense, about the Turkish cultural presence in the region, are of a nature that explains this historical sequence. Besides the Anatolian origin, Balkan geography also includes the Crimean Turkish-Tatar community, which has settled in Romania and Bulgaria, as a result of the immigration required by Russian expansionism and the policies implemented.

Bora (Viscolul), which is a part of the press life of the Turkish-Tatar community in Romania, was published in 1938-1939. Although it had a short publishing life like twelve issues, it is one of the relics left for the future in terms of operating with the Silistra (Durostor) of Dobrudja region at the time of its publication.

It is important that the Turkish-Tatar society, which had to live under the political influence of another dominant force other than its homeland, gave life to a magazine like *Bora* with the awareness of national consciousness. The aim of our study is to explain the content of this periodical, which had been operating in Balkan geography and make it known.

Keywords

Turkish-Tatar, *Bora*, Viscolul, Dobrudja, Silistra, Romania, Turkic world.

* Date of Arrival: 20 March 2020 – Date of Acceptance: 18 February 2021

You can refer to this article as follows:

Tekne, Kamelya. "Romanya'daki Türk-Tatar Toplumunun Matbuat Mirasından: *Bora* (Viscolul)." *bilig*, no. 100, 2022, pp. 99-122.

** Dr., Kırklareli University, Faculty of Arts and Sciences, Department of History – Kırklareli / Turkey
ORCID: 0000-0001-7635-2326
kamelyatekne@klu.edu.tr

Из печатного наследия турецко-татарской общины Румынии: Бора (Висколул)*

Камелия Текне **

Аннотация

Историческая инфраструктура турецкого существования на Балканском полуострове восходит к далекому прошлому. Этот регион был одним из излюбленных маршрутов тюркских племен начиная со скифского периода. Многочисленные свидетельства, отложившиеся как в языке, так и в материальном наследии, о турецком культурном присутствии в регионе имеют характер, который объясняет эту историческую последовательность. Помимо турок анатолийского происхождения, на территории Балкан также присутствовала крымско-татарская община, которая обосновалась в Румынии и Болгарии в результате иммиграции, обусловленной российским экспансионизмом и проводимой политикой.

«Бора» (Viscolul), печатный орган, который являлся частью жизни турецко-татарской общины Румынии, выходил в свет в 1938–1939 годах в Силистре (Дуростор) Добруджинского района. Несмотря на то, что вышло всего двенадцать выпусков, журнал «Бора» является важным источником информации о культуре того периода. Важно, что турецко-татарское общество, которое должно было жить под политическим влиянием другой доминирующей силы, за пределами своей родины дало жизнь журналу, подобному «Бора», в котором отразилось национальное самосознание. Цель нашего исследования – дать характеристику содержания этого журнала, работавшего на Балканах, и сделать его более известным.

Ключевые слова

Турецко-татарское общество, «Бора», Висколул, Добруджа, Силистра, Румыния, тюркский мир.

* Поступило в редакцию: 20 марта 2020 г. – Принято в номер: 18 февраля 2021 г.

Ссылка на статью:

Tekne, Kamelya. “Romanya’daki Türk-Tatar Toplumunun Matbuat Mirasından: Bora (Viscolul).” *bilig*, no. 100, 2022, pp. 99-122.

** Д-р, Университет Кыркларели, факультет искусств и наук, кафедра истории – Кыркларели / Турция
ORCID: 0000-0001-7635-2326
kamelyatekne@klu.edu.tr